

Проблеми комплектування бібліотек для дітей та шляхи їхнього вирішення

Сьогодні, у період складних соціально-економічних відносин, в яких знаходиться наша держава, все більше постає питання самореалізації кожної людини. Нинішня політично-капіталістична влада, в особі колишніх комуністів, та її міністерства вважають, що громадянин України мусить бути і патріотом, і добрим фахівцем у потрібній для держави галузі буржуазного виробництва, і при цьому бути розвинутою творчою особистістю. Втілення цього завдання має особливе значення у вихованні дітей та молоді. Ця робота — важливе завдання не тільки для батьків і школи, а й, зокрема, для бібліотек і видавництв, для яких одним із головних засобів розвитку особистості, її культури, здобуття і поглиблення знань — є читання.

Нині, у час реформування освіти, культури, медицини, класових відносин, зростає престиж і соціальна роль бібліотек для дітей як осередків національної і світової культури. Відповідно до вікових особливостей юних читачів, бібліотека для дітей є осередком спілкування і самоосвіти. Настав час комерційної діяльності всіх сфер життя, в якому бібліотека стає чи не єдиним центром збереження і розвитку національної культури, а також центром з питань формування та задоволення інформаційних потреб читачів-дітей, сприяння поглиблення у них шкільних знань та організації їх дозвілля, який надає послуги безоплатно. Сучасна концепція буржуазного розвитку суспільства полягає в тому, що вирішальне значення надається знанням та інформації, які в різні проміжки часу створюються суспільством та передаються від покоління до покоління, в першу чергу завдяки книгам. Своєю діяльністю бібліотеки для дітей сьогодні намагаються допомогти формувати у підростаючого покоління віру в гідне майбутнє і розуміння відповідальності за свої вчинки, прищеплювати їм навички до пошуку і використання інформації, а також розуміння того, що це вміння є основним ключем до самореалізації особистості в умовах поглиблення освіти та поширення інформації, глобалізації та капіталізації.

Останні роки співробітники бібліотек нашого профілю спостерігають протиріччя між соціальною потребою у високоосвічених, інтелектуально розвинених особистостях та поступовим зниженням у дітей читацької активності. Як свідчать результати багатьох соціологічних досліджень, читання у дітей поступається прослуховуванню музики, комп'ютерним іграм, спілкуванню з рідними та друзями, розмовам по мобільному телефону, слуханню радіо і перегляду телевізійних програм.

На зниження інтересу до читання школярів впливають різні соціальні фактори, а саме: стан книговидання в країні; формування книжкових фондів бібліотек для дітей мізерною кількістю нових надходжень, особливо до районних та сільських бібліотек, а також зменшення обсягів книжкових фондів бібліотек для дітей; залежність їхнього фінансування від місцевих органів влади. На політику комплектування книжкових фондів суттєво впливають гіперінфляція в країні, підвищення цін на книги та інші документи, зменшення розмірів державних асигнувань бібліотекам для дітей, а також нерозвинений склад видавничо-торговельного ринку, який зараз пропонує три потоки документів: друківані, аудіовізуальні та електронні.

Спектр випуску літератури для дітей свідчить про те, що в Україні переважно видаються збірки українських казок та казок народів світу. З українською ж літературою інших видів, типів та жанрів юні читачі знайомляться мало. Зарубіжна література в бібліотеках цього спрямування представлена, в основному, виданнями творів Ф. Кафки, Й. Гете, В. Шекспіра та ін.

Частково збільшилось друкування науково-пізнавальних видань для дітей. Слід зазначити, що випуск літератури цього спрямування сьогодні є одним із найприбутковіших напрямів книговидання, що, в свою чергу, накладає величезну відповідальність видавництва перед суспільством і майбутніми поколіннями. Тому більшість тих, хто працює над книгою для дітей, мають робити свою справу, передусім як суспільний обов'язок, а вже потім, як бізнес. І ніяким чином навпаки.

Ринок української книжки для дітей сьогодні наповнений продукцією таких видавництв, як: "Веселка" (Київ), "Школа" (Київ, Харків), "Махаон-Україна" (Київ), "Ранок" (Харків). Репертуар "дитячих" видавництв останнім часом урізноманітнівся. "Навчальна книга — Богдан" (Тернопіль) разом із "Веселкою" (Київ) видають, за пропозицією бібліотекарів, вивірену класику "дитячої" літератури. Якісні кольорові, але дорогі книжки, пропонують: "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА" (Київ) та "Видавництво Старої Лева" (Львів), а твори сучасних українських і зарубіжних авторів, перекладені з інших мов енциклопедії, яскраві в поліграфічному виконанні, з якісними текстами пропонують — "Веселка", "Школа", "Ранок", "Махаон-Україна", а також видавництва "Аверс" (Львів), "Лелека" (Київ), "Фоліо" (Харків).

Бібліотекарів, які працюють з "дитячою" книгою і з дітьми, все це втішає, але слід зазначити, що насправді власних видань, власних українських розробок, з огляду на специфіку українського виховання, пропонується бібліотекам дуже мало. На жаль, у бібліотек для дітей відчувається голод на сучасних "дитячих" письменників, котрі могли б цікаво писати, а їхні твори були б конкурентоспроможними у порівнянні з зарубіжними. Вони то є, але видавництва не завжди мають можливість і бажання вкладати кошти у "розкрутку" маловідомих письменників та випуск їхніх книг.

Продовжуючи тему, слід зазначити, що збільшується кількість покупців дитячої книги, які звертають увагу не тільки на якість паперу й поліграфії, а й на якість українськомовних текстів та відповідність їх віковим особливостям дитини, які свідомо шукають якісні змістовні наповнення книжок, власне, українських авторів. У деяких видавництвах переклад російськомовних авторів не завжди якісний. Є також претензії до редакторства та так званої вульгарщини, що має місце в перекладах.

На цьому тлі позитивно вирізняється "Ранок" (Харків), який працює із зарубіжними письменниками та видавництвами. Ціла низка чудових книг була видана спільно із закордонними партнерами із Великої Британії, Франції, Італії, Іспанії. З "Ранком", "Веселкою" у Київської обласної бібліотеки для дітей давно склалися добрі, дружні стосунки. Ці видавництва займаються спонсорською діяльністю, дарують бібліотекам Київської області багато гарної літератури, беруть участь у завершальних етапах різноманітних конкурсів, які проводить бібліотека серед бібліотек та читачів Київської області, Тижня дитячого читання тощо.

Проблема формування інформаційних ресурсів сьогодні також є ключовою для всіх бібліотек, що обслуговують дітей. Від її вирішення залежить ефективність інформаційно-бібліотечної діяльності, соціальна роль та громадське визнання бібліотек для дітей. Бібліотекарі в практичній діяльності постійно намагаються окреслити простір читання дітей, водночас керуючись їхнім правом на свій власний вибір, добирають найнеобхіднішу літературу для юних читачів, так зване цілісне "ядро" другого кола читання в дитинстві. Сьогодні роль "дитячої" літератури в розвитку особистості невпинно зростає. Із засобу розважання чи інформування, вона стає джерелом саморозвитку, творчого зба-

гачення. Цьому, значною мірою, сприяє реалізація державних програм "Українська книга" і "Забезпечення розвитку й функціонування української мови на 2004—2010 роки", а також регіональні бібліотечні програми Київської області, а саме: "Сприяння діяльності і розвитку відділень та осередків національних творчих спілок Київської області на 2006—2010 роки" і "Програма розвитку бібліотечної галузі Київської області на 2006—2010 роки", у якій одним із пунктів є забезпечення поповнення бібліотечних фондів. Декілька слів про зміст названих програм.

Метою Державної програми забезпечення розвитку й функціонування української мови на 2004—2010 роки є створення належних умов для розвитку і розширення сфери функціонування української мови, виховання шанобливого ставлення до неї, формування патріотизму в громадян України.

Один з важелів стимулювання видавничої справи в Україні — це випуск книг за державним замовленням за програмою "Українська книга", яка започаткована на основі Указу Президента України у 2005 році. До цього часу діяла "Програма видання соціально значущих видань". Основними тематичними розділами програми є: видання для дітей та юнацтва; видання творів класиків української літератури та лауреатів Національної премії імені Тараса Шевченка, творів класиків зарубіжної літератури (в перекладі українською мовою); науково-популярні видання; довідкові та інформаційні видання; література мовами національних меншин.

Основна мета Програми сприяння діяльності і розвитку відділень та осередків національних творчих спілок Київської області на 2006—2010 роки — всебічне сприяння діяльності і розвитку обласних відділень та осередків національних творчих спілок, поширення в області їхніх видань.

Одним із пунктів Програми розвитку бібліотечної галузі Київської області на 2006—2010 роки є забезпечення поповнення бібліотечних фондів. Основним завданням — забезпечення бібліотек мінімумом соціально значущих періодичних видань та ретельно сформованим репертуаром як вітчизняної, так і зарубіжної друкованої продукції у відповідності із статусом бібліотек, культурно-економічним профілем комплектування фондів, складом користувачів. Метою Програми є спрямування дій місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на розвиток бібліотечної справи, зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек, забезпечення поповнення бібліотечних фондів, їхнє збереження, впровадження в діяльність бібліотек нових інформаційних технологій, що уможливить створення оптимальних умов для реалізації ними своїх соціальних функцій та, врешті-решт, підвищити роль бібліотек як центрів культури, науки, освіти та інформації.

Київська обласна бібліотека для дітей святкує вже 100-літній ювілей. Сьогодні вона є головним науково-методичним та інформаційно-бібліографічним центром для всіх бібліотек Київщини. Комплектування їхніх фондів за державними та обласними програмами на практиці забезпечує саме Київська обласна бібліотека для дітей. Всю отриману літературу ми перевіряємо, розподіляємо, сортуємо, робимо супровідні документи та розповсюджуємо між ЦБС, районними та міськими бібліотеками. Якщо інші обласні бібліотеки для дітей розподіляють лише літературу для дітей, то наша — всю літературу, яка надходить до книгозбірень Київської області як дитячих, так і дорослих. За державними програмами в 2008 році отримали: 33 154 пр. на суму 980 891 грн 65 коп.; обласними: за програмою "Сприяння діяльності і розвитку відділень та осередків національних творчих спілок Київської області на 2006—2010 роки" — 52 назви загальною кількістю 7119 пр. на суму 107 849 грн 95 коп.; за програмою "Розвитку бібліотечної галузі Київської області на 2006—2010 роки" на всі бібліотеки області закуплено літератури на суму понад 3 млн грн, із них: літератури для дітей бібліотеки Київської області отримали в кількості 318 назв книг на суму більше 2 млн грн. Вищезазначена кількість примірників книг важить

майже десять тонн. А якщо врахувати, що кожна книга перекладається з місця на місце три-чотири рази, то в сумі маємо перенесеного 35—40 тонн вантажу. Співробітникам бібліотеки ще треба виконувати, що огидно та принизливо, цифру для оплати праці: кількість читачів та кількість книговидач. Бодай би їх поціпило, хто створив і сьогодні підтримує у Міністерстві культури і туризму той наказ про розповсюдження бібліотечної серії. І не бажає замінити радянські показники оплати праці бібліотекарів на європейські показники з оплати праці бібліотекарів європейських бібліотек.

Запити дітей спрямовані на задоволення інформаційних потреб, які виникають у процесі навчання та позакласного читання, при цьому діти бажають читати літературу переважно державною мовою. Зміни в суспільстві і, зокрема, у системі освіти збільшили попит юних читачів на навчальну і галузеву літературу.

Під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища, склад, обсяг, структура бібліотечних фондів змінюється, що в свою чергу, впливає на нього через задоволення та формування потреб користувачів.

Орієнтація на типові запити користувачів та завдання щодо їхнього формування є основою роботи із комплектування фондів бібліотек для дітей. Першорядного значення у розв'язанні проблеми залучення дітей до читання набуває завдання покращення якісного складу бібліотечних фондів шляхом першочергового поповнення їх творами української та світової літератури національною мовою. Найвагоміше значення мають колекції класичної і сучасної художньої літератури для дітей державною мовою.

Особливу увагу приділяємо формуванню фонду періодичних видань в бібліотеках області, які заповнюють прогалини в тій тематиці, де видається недостатньо книжок. Передплата проводиться з урахуванням інтересів користувачів бібліотек області. У цьому напрямі перевагу надаємо національній періодиці. Надзвичайно цікаві за змістом журнали: "Барвінок", "Веселочка", "Вулик", "Джміль", "Маленька фея та сім гномів", "Яблулька", "Рідна школа". Хоча слід відзначити, що у нашій країні випускається ще недостатньо періодичних видань для дітей.

Проблеми комплектування книжкових фондів бібліотек для дітей, що виникли в останні 8 років, а саме, в кінці ХХ і на початку ХХІ століття, пов'язані, насамперед, із становленням капіталістичного способу виробництва в Україні і, як наслідок, комерціалізацією книжкових видавництв, а також у зв'язку з відсутністю планомірного, повнокровного державного фінансування на утримання бібліотек для дітей в кожній окремій області, районі, місті, селі. Ліквідувавши плановий соціалістичний спосіб виробництва, українська буржуазійна влада за 18 років, так і не спромоглася запропонувати, щось істотніше, ніж так званий стихійний книжковий ринок. А розігнавши бібколектори, Мінкультури довершило справу, залишивши бібліотеки сам на сам із безгрошів'ям, стихійністю та беззахисністю тощо.

Як свідчить щорічна статистика, у багатьох бібліотеках України сьогодні відсутнє фінансування поповнення фондів бібліотек для дітей і поліпшення їхньої матеріальної бази. Це, в свою чергу, призводить до старіння книжкового фонду, невідповідності його до сучасних вимог, через що виникають проблеми в бібліотеках щодо надання повноцінних бібліотечних послуг читачам-користувачам та сприяння їхньому духовному та культурному зростанню. Тому немає нічого дивного, що відбуваються деградаційні процеси. Серед дітей і підлітків процвітає пивне пияцтво; наркоманія; поширюється СНІД; втрачається сором у молоді тощо, тобто повною мірою в українське суспільство втілюються всі ознаки, що притаманні капіталістичній економічній формації, а українська педагогічна наука та її зашорені професори з докторами і кандидатами наук, крім своїх комуно-більшовицьких методів та прийомів, Болонського процесу і 12-бальної системи з тестуванням, нічого путнього запропонувати сьогоденному суспільству не в змозі.

Дитячі бібліотеки залишилися наодинці з купою нерішених проблем.

Відсутність у фондах бібліотек для дітей нових творів, що засуджують вище означені негативні явища, не дає бібліотекарям змогу ефективно проводити виховні заходи серед користувачів-дітей та молоді.

Через таке зневажливе ставлення владних структур до проблем дитячих бібліотек в Україні, суспільство вже має декілька втрачених поколінь, що в недалекому майбутньому боляче відгукнеться всім, хто вважає себе нормальною свідомою людиною... Також не врятують новоявлених товстосумів мури, якими вони відгородилися від суспільства в новозбудованих маєтках. В Україні підростають нові Гонти та Кармелюки. Нові покоління українців навряд чи дозволять новоявленим панам зневажати народ України.

Шляхи подолання цих проблем бачаться нами тільки у створенні єдиної Державної програми з обов'язкового фінансування всіх бібліотек для дітей в Україні щодо централізованого придбання для них якісної, суспільно-виховної літератури, в обов'язковому дотриманні виконання цієї програми владою на місцевому рівні, а також у можливій появі нових Макаренків для виправлення новостворених буржуазним суспільством безпритульних, правопорушників, колоністів, тощо.

Сьогодні під час економічної кризи на Заході спеціалісти всіх мастей шукають пояснення цьому негативному явищу. Економісти США, Франції, Англії, Німеччини зверну-

лися до бібліотек. Сьогодні в бібліотеках вищезазначених країн найбільшим попитом зараз користуються твори К. Маркса, особливо його "Капітал". До речі, з фондів українських бібліотек, за ініціативи горе-керівників, новаторів-геростратів із Мінкультури, були здані в макулатуру твори К. Маркса і класиків економічної філософії. Не виключно, що стане в попиті "Маніфест Комуністичної партії" К. Маркса.

Захід шукає відповіді на запитання, що поставила світова криза, створена США, якраз у творах К. Маркса, якого 150 років піддавали анафемі.

Де шукає відповіді на питання, поставлені світовою кризою, українська влада невідомо до цих пір. Звернутись би українській буржуазній владі до класиків, а не займатись дерибаном...

Микола Зніщенко,
*кандидат історичних наук, генеральний директор
Київської обласної бібліотеки для дітей,
заслужений працівник культури України*

Тетяна Омеляненко,
*завідувач відділу комплектування
Київської обласної бібліотеки для дітей*